

KOKEMUKSIA VALTION MAIDEN KÄYTTÖÖN VAIKUTTAMISESTA

Tulen Muotkatunturin paliskunnasta, saamelaisalueelta ja metsänrajalta. Valtion hakkuut paliskunnassa alkoivat 1980-luvun alussa Paadarskaidista. Kymmenen vuotta myöhemmin hakkuiden suunnittelu ulottui paliskunnan toiseenkin laitaan. Silloin paliskunta kirjasi virallisesti yleisessä kokouksessa kantansa, ettei hyväksy mitään valtion hakkuita alueellaan. Syy tiukkaan kantaan oli, että heti 1980-luvun alussa oltiin nähty hakkuiden aiheuttamat haitat ja havaittu, että ns. neuvotteluista huolimatta hakkuut etenevät vääjäämättä. Samaan aikaan ilmaantui muutakin poronhoitoa uhkaavaa maankäyttöä.

Paliskuntalaiset rupesivat etsimään tietoa oikeuksistaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Kävi ilmi, että ainoa mahdollisuus todelliseen vaikuttamiseen oli haastaa Metsähallitus oikeuteen. Alkoi pitkä ja rankka oikeusprosessi, joka on vieläkin kesken. Siitä on kuitenkin jo saatu kansainvälisestikin merkittäviä YK:n ihmisoikeuskomitean päätöksiä. Samalla osallistuttiin koko ajan Metsähallituksen metsätalouden suunnitteluun kaikilla mahdollisilla tasoilla ja yritettiin sitenkin vaikuttaa asioihin.

Muissa Inarin metsäpaliskunnissa oli samanlaiset tai pahemmat kokemukset ja siksi paliskuntien välille virisi yhteistyötä, jolla yritetään saada laidunmetsiä säästetyksi. Keväällä 2002 toimme ministereille muistion, jossa esitimme mm. alueiden säästöä ja muutoksia Metsähallituksen neuvottelumenettelyyn. Siitä alkoi uusi metsätalouden yhteensovittamisprosessi, joka nyt on vaiheessa, jossa luonnonvarasuunnitelman päivittämisen pitäisi alkaa. Osa säästettäväksi esittämistämme alueista on prosessin ajaksi jätetty hakkuiden ulkopuolelle, mutta muualla on hakattu sitäkin enemmän.

En käy tässä noiden prosessien vaiheita ja yksityiskohtia läpi, vaan teen yhdenlaisen maallikkoanalyysin siitä, mitkä tämän poronhoidon ja valtion metsätalouden vuorovaikutuksen ominaisuudet ovat määränneet sen luonteen ja tämän tilanteen, jossa nyt ollaan.

1. Paliskunnat perustavat esityksensä lainsäädännössä määrättyyn saamelaisen poronhoidon turvaan:

- Poronhoitolaissa sanotaan, että erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella valtion hallinnassa olevaa maata ei saa käyttää siten, että siitä on poronhoidolle huomattavaa haittaa, ja että paliskuntaa on kuultava maankäyttöä koskevissa asioissa.
- Metsähallituslaissa sanotaan, että saamelaisten elinkeinojen harjoittaminen on turvattava.
- EU:n lisäpöytäkirja n:o 3:ssa unioni antaa Suomelle luvan ryhtyä erityistoimenpiteisiin saamelaisten elinkeinojen turvaamiseksi.
- Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (KP-sopimus) mukaan saamelaisia ei saa estää harjoittamasta kulttuuriaan. Sopimuksen noudattamista valvovassa YK:n ihmisoikeuskomiteassa käsiteltyjen ennakkotapausten perusteella oikeus kulttuuriin on tässä tapauksessa sama kuin oikeus kannattavaan poronhoitoon. Komitea on myös lausunut, että kilpailevan maankäytön poronhoidolle aiheuttama haitta pitää arvioida koko paliskunnan

alueelta ja myös kaikkien maankäytön muotojen yhteisvaikutuksen osalta. Tuoreimmassa raportissaan viime marraskuulta komitea vakavasti muistuttaa Suomea olemaan ryhtymättä toimenpiteisiin, jotka voivat huonontaa saamelaiden maankäyttöön liittyvien oikeuksien toteutumista.

- Korkeimman hallinto-oikeus (KHO) kumosi päätöksellään 31.3.1999 T. 692 kauppaja- ja teollisuusministeriön (KTM) myöntämät valtaukset mm. poronhoitolain ja KP-sopimuksen nojalla ja palautti asian uudelleen ministeriön käsiteltäväksi. KHO:n päätöksen mukaan valtaushakemuksia käsitellessä tuli selvittää ja harkita, onko poronhoidon turvaamiseksi tarpeen hylätä valtaushakemuksia tai valtauskirjoihin otettavien määräyksiin esimerkiksi rajoittaa valtaukseen perustuvien toimenpiteiden suorittamista tiettyinä aikoina tai tietyillä paikoilla. Edelleen oli otettava huomioon poronhoitoa häiritsevät muut käyttömuodot ja miten suuria ja poronhoidon kannalta herkkiä tai tärkeitä alueita valtaushakemukset koskivat.

2. Suuressa yleisössä, mediassa, Metsähallituksessa ja maa- ja metsätalousministeriössä vallitsee poronhoitoa kohtaan suuri tietämättömyys tai jopa epäluulo. Esimerkiksi kun Inarin paliskunnat sanovat saman kuin tutkimuskin, että hakkuut huonontavat lautumia, niin lehdessä lukee, että muutamat yksittäiset poromiehet vaativat koko Lapin metsätalouden lopettamista, maiden omistusta itselleen ja lisää ilmaista tukea poronhoidolle. Ja kun resurssittomuuttamme käytämme Greenpeacea, niin koko Suomen porotaloutta uhataan poronlihaboikotilla.

3. Syvin syy siihen, etteivät poronhoito ja Metsähallitus ole päässeet sopimukseen edes neuvottelun asialistasta, on niiden organisaatioiden välinen räikeä rakenteellinen epätasa-arvo ja Metsähallituksen skitsofreeninen rooli yhtäältä poronhoidon turvaajana ja toisaalta voitollisen metsätalouden harjoittajana.

Metsähallituksella on tähän vuorovaikutukseen käytettävissä oma suuri laitos henkilö- ja välineresursseineen sekä ministeriön velvoitus ja tuki.

Paliskunnat sen sijaan vastaavat maankäyttöneuvotteluistaan kukin yksin omin yksityisin resurssein ilman minkään tausta- tai etujärjestön taloudellista tai asiantuntijatukea. Ammatissaan oppineimmankaan poromiehen asiantuntemus ei välttämättä sovellu suomenkieliseen kirjalliseen työskentelyyn, eikä neuvotteluvälineeksi kelpaa moottorikelkka eikä teurastamo vaikka ne olisivat kuinka iskukunnossa ja joihin kuitenkin on ensisijaisesti investoitava.

Paliskuntain yhdistys on Metsähallituksen tavoin MMM:n alainen ja lisäksi valtiorahoitteinen, ja sen tehtävät ovat poronhoidon käytännön kehittäminen ja rekisterien pitäminen. Muuta se ei saa tehdä, eikä paliskunnilla ole muuta yleistä, virallista yhdyssidettä.

Metsähallituksen kolmiportaisessa maankäyttöä koskevassa suunnittelussa poronhoito on joka tasolla yksi kuultavista osallisista. Lainsäädännön edellyttämä poronhoidon kanssa neuvottelun ja sen turvaamisen taso olisi luonnonvarasuunnittelu, mutta toisaalta Metsähallituksen lähtökohdaksi siinä asetetaan nimenomaan kannattavaa metsätaloutta. Johdonmukaisesti sen taakse tulee myös muiden sidosryhmien suuri enemmistö. Eli MMM jättää Metsähallitukselle poronhoidon oikeuksien tarkastelun, joka kuitenkin ei ole sama kuin metsätalouden tuoton maksimointi. Metsähallitus ohittaa ongelman jättämällä asian ikään kuin sidosryhmien ratkaistavaksi, eikä se turvaa poronhoidon asemaa.

Keväällä 2002 ministereille tuodusta muistiosta alkanut prosessi on nyt vaiheessa, jossa uuden

tutkimustiedon perusteella piakkoin aloitetaan luonnonvarasuunnitelman päivittäminen. Inarin metsäpaliskunnat ovat pohtineet asemaansa Metsähallituksen neuvottelujärjestelmässä ja esittävät siihen joitakin muutoksia, jotta kestäväan, poronhoidon edellytykset turvaavaan ratkaisuun pääseminen olisi mahdollista, mm. että:

- Ministeriö ja poronhoidon edustajat neuvottelevat ensin metsätalouden yhteensovittamisesta periaateratkaisun, jolle Metsähallituksen suunnittelu muiden sidosryhmien kanssa perustuu.
- Poronhoitoa neuvottelussa edustavat paliskunnat, vähintään yksi edustaja kustakin, ja niillä on käytettävissään asianajaja, jonka kulut ministeriö maksaa.
- Periaateratkaisuun perustuvan metsätalouden harjoittamisen Metsähallitus sopii paliskuntien kanssa siten, että poronhoidon edellytysten turvaaminen toteutetaan paliskuntakohtaisesti, tarvittaessa tokkakuntakohtaisesti (eikä hoitoaluetasolla niin kuin nykyään).
- Neuvottelujen aikana paliskuntien ja Nellimin tokkakunnan rajaamilla alueilla ei suoriteta metsätaloustoimenpiteitä.
- Neuvottelujen tulos voidaan vahvistaa vasta sitten, kun sillä on kaikkien poronhoidon edustajien hyväksyntä.

Tällä hetkellä laidunmetsien tilanne ja muu tilanne poronhoidossa ovat sellaiset, että tämän luonnonvarasuunnittelun on mentävä oikein ja tuloksen on oltava poronhoidon kannalta hyväksyttävä. Kysymys on poronhoidon työpaikoista, toimeentulosta ja saamelaiskulttuurin säilymisestä.

Poronhoidon työpaikoista ei ole tilastoja, kun meillä ei ole työsuhteita, jotka alkaisivat ja päättyisivät. Poronhoidon työpaikkojen menetys ei näy irtisanomisina, eikä sitä voi erottaa työttömyystilastoissa, toimeentulotukimenojen kasvussa eikä välttämättä poismuutossakaan muusta vaihtelusta. Emme myöskään voi esittää suoria lukuja tyyliin n menetettyä työpaikkaa/ hakattu kuutiomäärä. Mutta me tiedämme, että mitä huonommin poronhoito kannattaa, sitä vähemmän sitä harjoitetaan. Mitä vähemmän poronhoitoa harjoitetaan, sitä vaikeampi on ylläpitää ja kehittää kieltä ja kulttuuria, jotka siihen ja vain siihen liittyvät. Lapin luonto, edes sen paljon puhuttu suojeltu osa, ei ole kokonainen ilman poronhoitoa ja saamelaiskulttuuria, eikä poronhoitoa ja saamelaiskulttuuria voi siirtää mihinkään muualle.

outi.jaasko(at)pp.inet.fi

Lisätietoja Inarin paliskunnista:

<http://www.inarinpaliskunnat.org>

